

Terreurstatistieken: brug tussen perceptie en realiteit

Rik Coolsaet & Teun Van de Voorde

Twintig jaar geleden deed Walter Laqueur, een van de grondleggers van de studie van het moderne terrorisme, een curieuze vaststelling. Op het ogenblik dat terrorisme voorpaginanieuws is en dat iedereen wijst op het almaar groeiende aantal aanslagen en op de kanker die de samenleving aanvreet, zal de nauwgezette onderzoeker op een verwarrende kloof tussen perceptie en realiteit stoten, wanneer hij vaststelt dat uitgerekend op het moment dat angst voor terreur wijdverspreid raakt, het aantal aanslagen eerder afneemt dan toeneemt.¹

Het terrorisme laat zich uiteraard niet reduceren tot cijfers. Achter elke aanslag gaat een menselijk drama schuil – en angst voor nieuwe aanslagen. Dat is precies waar het terroristen steeds om te doen is: een angstklimaat creëren en daardoor de politieke besluitvorming indirect beïnvloeden. Louter op basis van de gepleegde aanslagen bereikt het terrorisme weinig in termen van de geproclameerde politieke doelstellingen. 'It can only aim at obtaining a response that will achieve those goals for it,' aldus David Fromkin.² Cijfers helpen dan ook om schijn en werkelijkheid met elkaar in evenwicht te brengen, en daarmee de angstpsychose die terroristen hopen te exploiteren, in perspectief te plaatsen.

Gedurende lange tijd konden terrorismeonderzoekers gebruik maken van twee werkinstrumenten voor de cijfermatige langtermijn analyse van het terrorisme. De eerste was de jaarlijkse publicatie van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, *Patterns of Global Terrorism*. Sinds 1981 verschaftte het State Department aan het Congres een overzicht van de belangrijkste trends in het internationale terrorisme. Onderdeel daarvan was een statistisch overzicht van het aantal aanslagen en het aantal slachtoffers, wat na verloop van tijd de mogelijkheid gaf om vergelijkingen te maken over de toename of afname van de terreurbedreiging.³

De tweede bron was de gerenommeerde RAND Corporation. Sinds de terreuraanslagen in 1972 in München liet deze onderzoeksinstituten zich in met de studie van het terrorisme. Een van de instrumenten die daarbij werd ontwikkeld, waren gegevensbanken en chronologieën, die veel gedetailleerder waren dan de statistische analyses van het State Department, en die de onderzoekers in staat stelden zelf vergelijkend onderzoek te verrichten naar de trends in het terrorisme. Vanaf 1995 ging RAND voor haar datacollectie nauw samenwerken met het National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism (MIPT). In 2004 werden de bestaande gegevensbanken tenslotte samengesmolten tot een unieke databank, de MIPT *Terrorism Knowledge Base* (TKB), waarin de gegevens van alle RAND-geheugenbanken werden opgenomen, samen met een reeks andere bronnen.⁴

Het voordeel van beide bronnen was dat zij een consistente methodologie hanteerden over de jaren heen. Omdat zij echter een verschillende definitie van 'terrorisme' hanteerden, kwamen zij tot uiteenlopende schattingen van het absolute aantal aanslagen. Voor een

¹ Laqueur, W. (1986), *Reflections on Terrorism*, *Foreign Affairs*, 65, 1, 86-100

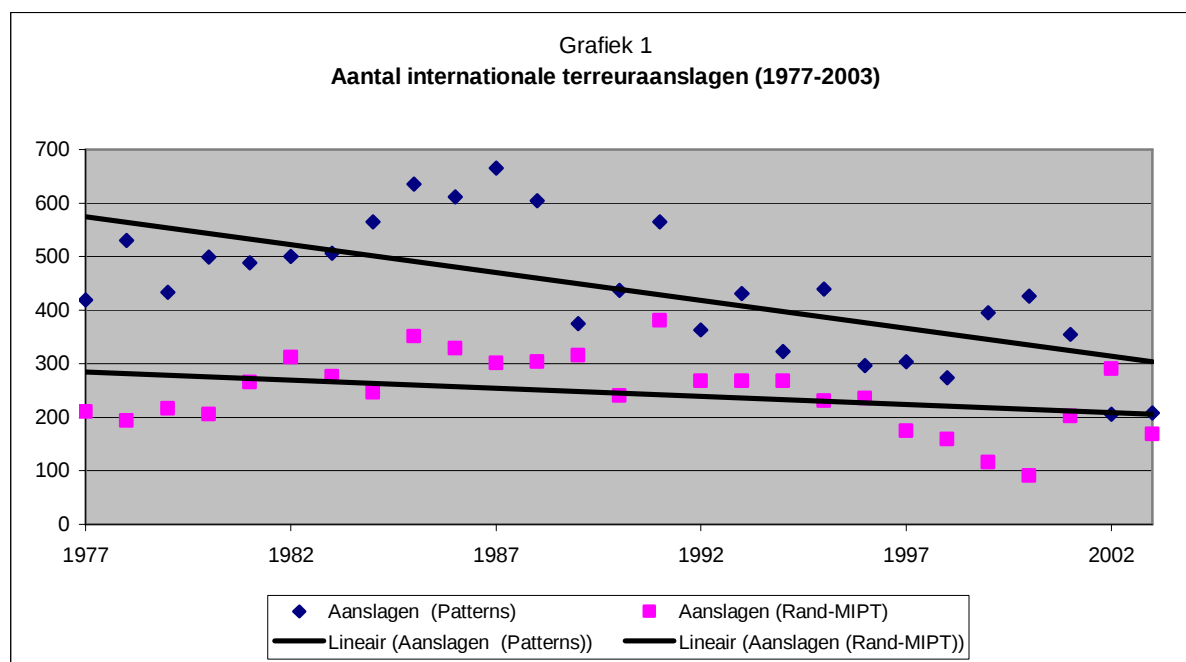
² Fromkin, D. (1975), *The Strategy of Terrorism*, *Foreign Affairs*, 53, 4, 683-698

³ <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/>

⁴ De MIPT Terrorism Knowledge Base integreert de data van de RAND Terrorism Chronology (1968-1997) en RAND-MIPT Terrorism Incident databases (1998-nu), de Terrorism Indictment Database, en de DFI International's research on terrorists organisations (www.tkb.org)

statistische analyse is echter niet het aantal aanslagen op zich op de eerste plaats relevant, maar de trend op langere termijn die uit deze cijfers kan afgeleid worden. Niet de absolute cijfers zijn dus van belang, wel de relatieve evolutie ervan, m.a.w. binnen de gehanteerde definities in beide datasets.

In een studie, verschenen in 2004,⁵ werden beide datasets met elkaar vergeleken (grafiek 1).

Uit deze cijfers bleek dat het internationale terrorisme als politiek instrument over de voorbije twee decennia geleidelijk maar duurzaam aan belang had ingeboet. Welke definitie men ook hanteerde betreffende internationale terreuraanslagen, de statistische analyse vertoonde eenzelfde neerwaartse curve. Volgens de cijfers van State bleken de jaren 2002 en 2003 de terreurarmste van de afgelopen 32 jaar te zijn. Volgens de parallele cijfergegevens van TKB was het aantal aanslagen in de jaren 2002-2003 teruggekeerd naar het – relatief lage – niveau van de periode 1977-1980.

Dat dit niet in overeenstemming was met het algemene aanvoelen, was menselijkerwijze volkomen te begrijpen. Het grote aantal slachtoffers op elf september had het terrorisme immers in een heel nieuwe dimensie gebracht, wat zich vertaalde in een toename van het aantal slachtoffers, ook al nam het aantal aanslagen af. De TKB-gegevens maakten het echter mogelijk om ook het in 2001 plotsklaps fors toegenomen dodental in perspectief te plaatsen. Bekeken vanaf 1977 was er inderdaad sprake van een langzaam toenemend aantal dodelijke slachtoffers bij internationale terroristische aanslagen. Bij nadere analyse bleek dit cijfer echter het gevolg te zijn van, enerzijds, het dramatische dodental op elf september en, anderzijds, van het al dan niet slagen van bijzonder spectaculaire aanslagen met een groot aantal dodelijke slachtoffers. Omdat aanslagen zoals elf september “low probability, high

⁵ Coolsaet, R. & Van de Voorde, T. (2004), *Het internationale terrorisme. Een longitudinale statistische analyse*. Universiteit Gent, Vakgroep Politieke Wetenschappen

consequence events”⁶ zijn, concludeerde onze studie in 2004 dat het voorbarig was te gewagen van een ‘nieuwe’ trend in het terrorisme onder de vorm van een ‘catastrofaal massaterrorisme’ met een systematisch hoog dodental.

Methodologische verwarring

In april 2004 raakte het jaarlijkse *Patterns*-rapport van State rapport in een politieke en methodologische controverse. Het terrorisme was sinds 11 september het belangrijkste thema worden op de Amerikaanse politieke agenda. Terrorismestatistieken werden daardoor symbolisch even belangrijk als werkloosheidscijfers of de groeicijfers van het BNP.⁷ Tal van nieuwe overheidsorganisaties zochten hun plaats in de oorlog tegen het terrorisme en vertroebelden de methodologische consistentie van de *Patterns of Global Terrorism*.⁸

De statistieken betreffende terreuraanslagen werden daardoor de inzet van een politieke controverse, die in essentie rond de vraag draaide of de regering-Bush nu al dan niet vooruitgang boekte in haar ‘Global War on Terrorism’. De verantwoordelijkheid voor het opstellen van de statistieken verschoof van de ene nieuwe organisatie naar de andere, om uiteindelijk te belanden bij het recent opgerichte National Counterterrorism Center (NCTC). De oude *Patterns* werd omgedoopt tot *Country Reports on Terrorism*. Het State Department was verantwoordelijk voor de analyses van regio’s en landen, terwijl de statistische bijlagen onder de exclusieve bevoegdheid vielen van het NCTC.

Daarmee kwam echter geen einde aan de statistische lijdensweg van de Amerikaanse terreurrapportering. Cijfers werden herroepen, definities werden herzien, andere telmethodes werden gehanteerd. In april 2006 verschenen gelijktijdig het *Country Report 2005* en het NCTC rapport betreffende de terroristische incidenten in 2005.⁹ De meest opvallende methodologische ingreep was dat nu definitief een einde werd gemaakt aan de klassieke opdeling tussen ‘internationaal’ en ‘binnenlands’ terrorisme. Deze nieuwe methodologie, zo werd bij de presentatie van de rapporten gemeld, zou voortaan de ‘benchmark’ vormen voor de edities van de volgende jaren. Maar de nieuwe, meer inclusieve definitie van terroristische incidenten, maakte het intussen wel onmogelijk om historische vergelijkingen te maken met de vroegere cijferreeksen in de *Patterns of Global Terrorism*, wat overigens werd erkend in beide rapporten.

De evolutie van het terrorisme in 2005

Onderzoekers beschikken daardoor momenteel enkel over de TKB-gegevensbank om de evolutie van het terrorisme over de jaren heen te bestuderen. Wat volgt is dan ook exclusief gebaseerd op deze gegevensbank, en met name op de ‘analytical tools’ die het TKB ter beschikking stelt.

⁶ Dat concept is ontleend aan Hoffman, B. (2001), *Change and Continuity in Terrorism, Studies in Conflict and Terrorism*, 24, 428. De auteur duidde er de volgens hem overdreven angst en aandacht voor het gebruik van nucleaire wapens door terroristen mee aan.

⁷ Krueger, A.B. & Laitin, D.D. (2005), ‘Misunderstanding’ Terrorism, *Foreign Affairs*, 83, 5, September 2005

⁸ *Terrorism Statistics Flawed*. Center for Defense Information, 12 april 2006

⁹ <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/c17689.htm> (Country Report on Terrorism 2005); <http://wits.nctc.gov/reports/crot2005nctcannexfinal.pdf> (NCTC Report on Incidents of Terrorism 2005)

Zoals gebruikelijk was, maakt deze databank zelf het onderscheid tussen nationaal en internationaal terrorisme. Onder het eerste vallen terreuraanslagen verricht door inwoners van een land tegen binnenlandse doelwitten. 'Internationaal terrorisme' wordt gedefinieerd als aanslagen waarbij terroristen naar een ander land gaan, doelwitten kiezen die verbonden zijn met een ander land, of een international incident trachten te veroorzaken door aanslagen te plegen op vliegtuigen (passagiers, bemanning of uitrusting).

In sommige situaties is het uiteraard bijzonder moeilijk om uit te maken of er sprake is van nationaal of internationaal terrorisme. TKB beseft deze moeilijkheid en tracht dit op te vangen door per aanslag alle mogelijke informatie ter beschikking te stellen (per dag, per land, per regio, per groep).

Uit de TKB-cijferreeksen dringen zich twee grote conclusies op. Een, het internationale terrorisme is niet grootschalig en kan eerder een (politieke) uitdaging dan een (militaire) bedreiging genoemd worden en eist veel minder mensenlevens op dan het binnenlandse terrorisme. Twee, niet het Westen maar moslimlanden dragen de zwaarste tol van aanslagen gepleegd in naam van de Islam.

Het internationale terrorisme is een uitdaging, het binnenlandse terrorisme een bedreiging

Het jaar 2005 toonde een duidelijke vermindering van het aantal internationale terreuraanslagen en het aantal dodelijke slachtoffers in vergelijking met het jaar ervoor, respectievelijk met 25 en 34 procent. De omvang van het aantal slachtoffers (481) in vergelijking met andere doodsoorzaken in de wereldpolitiek, maakt het moeilijk houdbaar om het internationale terrorisme uit te roepen tot een existentiële wereldbedreiging, waartegen een wereldwijde mobilisatie vereist is. Het binnenlandse terrorisme echter nam met 70 procent toe.

<i>Internationaal terrorisme</i>	<i>2005</i>	<i>2004</i>
Aantal aanslagen	301	396
Dodelijke slachtoffers	481	734

<i>Binnenlands terrorisme</i>	<i>2005</i>	<i>2004</i>
Aantal aanslagen	4624	2250
Dodelijke slachtoffers	7680	4334

Niet het Westen, maar Moslims vormen het belangrijkste doelwit van aanslagen in naam van de Islam

Westerse opiniemakers en regeringen bezondigen zich courant aan 'occidentalisme' als zij het hebben over het jihadi-terrorisme. Het Westen wordt dikwijls voorgesteld als het belangrijkste doelwit van de jihadi's. Zulke retoriek verhuult dat in werkelijkheid moslims het allereerste slachtoffer vormen van terreuraanslagen gepleegd in naam van de Islam. In 2005 vielen bijna negen op de tien slachtoffers van internationale terreuraanslagen in Irak en Jordanië.

<i>Internationaal terrorisme</i>	<i>2005</i>	<i>2004</i>	<i>2003</i>	<i>2002</i>
Dodelijke slachtoffers, waarvan:	481	734	470	970
in het Midden Oosten, waarvan	415	405	327	375
in Irak	341	352	172	*

in Zuid-Azië	52	74	30	105
in Zuidoost-Azië/Oceanië	0	10	42	214
in Noord-Amerika	0	*	*	3
in West-Europa	0	192	1	0

* Gegevens niet beschikbaar

Hetzelfde beeld zien we ook bij het binnenlandse terrorisme. Ook hier vallen de meeste slachtoffers van het binnenlandse terrorisme in toenemende mate in het Midden-Oosten, en vooral in Irak.

	2005	2004	2003	2002
Dodelijke slachtoffers	7680	4334	1877	1793
in het Midden-Oosten, waarvan:	6054	2291	557	189
in Irak	5894	2121	367	3
in Zuid-Azië, waarvan:	1107	803	773	918
in Afghanistan/Pakistan	395	396	248	159
in Zuidoost-Azië/Oceanië	87	192	30	137
in Noord-Amerika	0	0	0	0
in West-Europa	56*	2	6	15

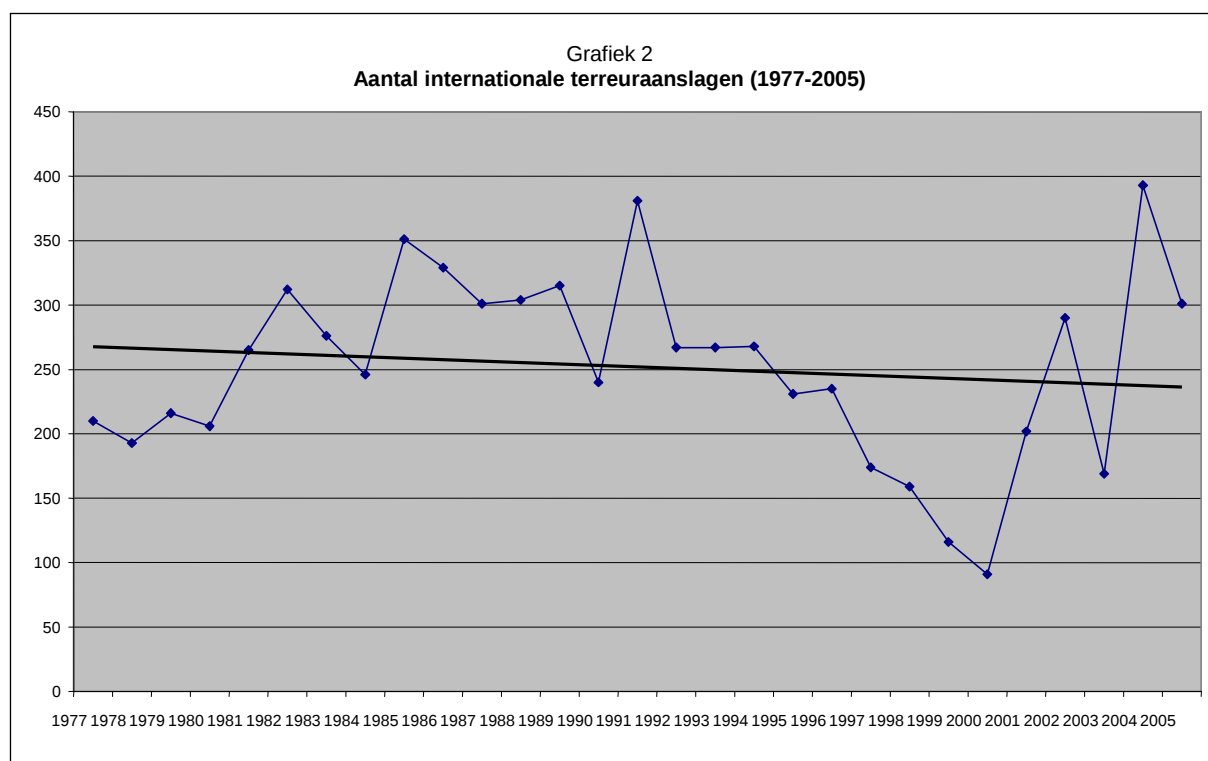
* Aanslagen Londen, juli 2005

Het jihadi-terrorisme in langetermijnperspectief

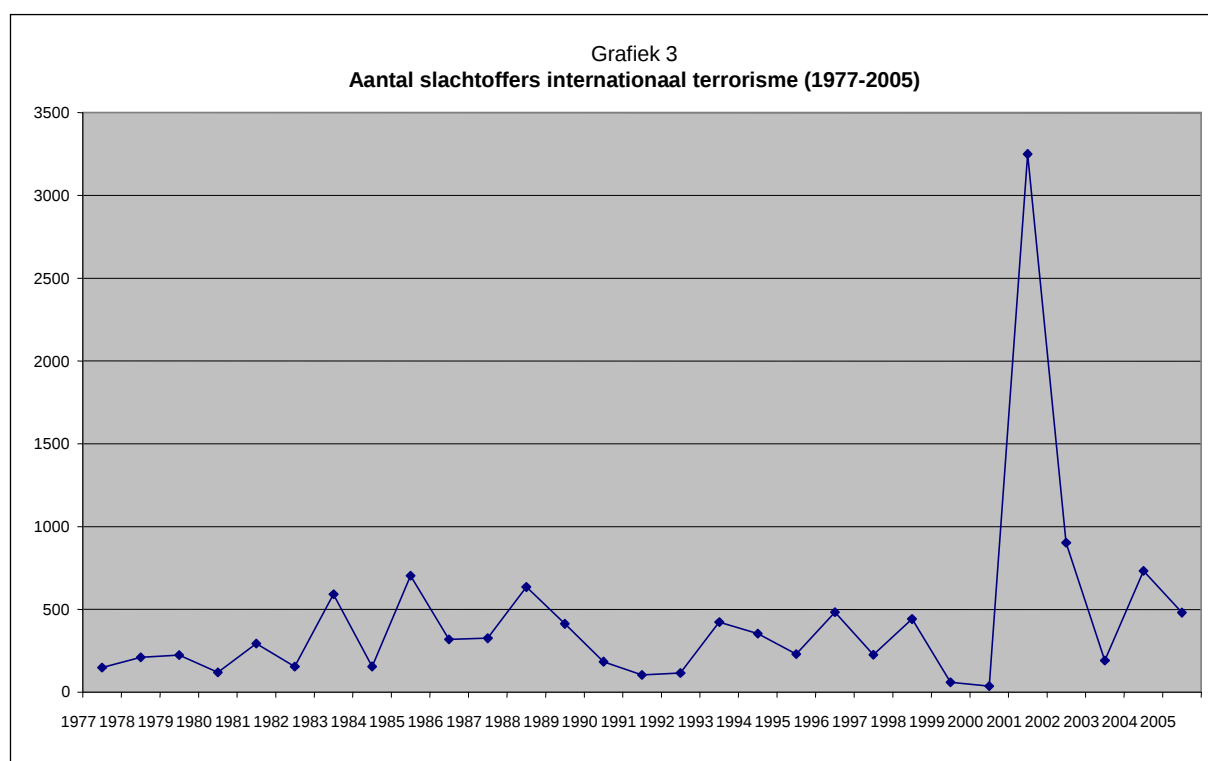
Als we de gegevens betreffende het *internationale* terrorisme in 2005 vervolgens inbrengen in de TKB langetermijn cijferreeksen, dan levert dat grillige grafieken op die geen eenduidige conclusies mogelijk maken – behalve dan dat terrorisme van alle tijden is.

Niettemin kunnen enkele voorlopige en voorzichtige vaststellingen gemaakt worden op basis van deze gegevens.

Uit grafiek 2 blijkt dat het aantal aanslagen in de jaren 80 gedurende vele opeenvolgende jaren continu en systematisch boven de trendlijn uitsteekt. Daardoor kan dit decennium terecht de stempel dragen van ‘terrorismedecennium’ – in tegenstelling tot het hedendaagse jihadi-terrorisme (dat vanaf 1990 startte, toen Afghaanse veteranen naar hun landen van herkomst terugkeerden). Het aantal aanslagen wettigt dus de stelling niet dat het jihadi-terrorisme een grootschalige internationale bedreiging vormt.

Uit grafiek 3 blijkt dat de curve van het aantal slachtoffers een nog grilliger verloop kent dan de curve van het aantal aanslagen. Onze eerdere bemerking dat de grafiek betreffende het aantal slachtoffers sterk afhankelijk is van 'low probability, high consequence events', behoudt dus haar volledige geldigheid. Gelet op de grote variaties in het aantal opgemeten slachtoffers is het dan ook problematisch om te spreken van een systematische trend naar grootschalig massaterrorisme.

Conclusies

Ondanks de verwarrende methodologische problemen die de Amerikaanse regering veroorzaakt heeft met haar voortdurende statistische wijzigingen, zijn er niettemin enkele opvallende parallellen tussen de cijfers en onze vaststellingen uit de TKB-statistieken, enerzijds, en de recente NCTC-statistieken en het laatste *Country Report* van het State Department, anderzijds. Alle komen tot de vaststelling dat moslims inderdaad een onevenredig zware tol betalen bij aanslagen in naam van de Islam en dat een bijzonder groot aantal slachtoffers in Irak valt. Precies om die reden is het verkieslijk om de term 'moslimterrorisme' te vervangen door 'jihadi-terrorisme'. Aangezien terroristen zichzelf dikwijls aanduiden als *al-Salafiyya al-Jihadiyya*, geeft de term 'jihadi's' veel duidelijker aan dat het hier niet gaat om een conflict tussen het Westen en de Islam, maar om een gemeenschappelijke bedreiging en uitdaging voor zowel westerse als moslimlanden. Op die manier vermijden we dat wie al bij al de zwaarste tol betaalt, daarbovenop nog eens het etiket van verdachte opgespeld krijgt.

Het State Department bevestigt bovendien, en dit ten overvloede, dat al-Qaeda als operationeel netwerk grotendeels ontmanteld is en dat aanslagen het werk zijn van kleine "amateuristische" lokale groepen, die autonoom opereren, los van enige formele of organisatorische band met een internationaal netwerk. Dat verklaart mede de afname van het internationale, maar de toename van het nationale terrorisme, zoals gebleken is uit de TKB-statistieken.

('Terreurstatistieken: brug tussen perceptie en realiteit', in: *Vrede en Veiligheid*, 35:2, 2006, pp. 109-117)